

ACTIVITATEA POLITICĂ A LUI ION I.C. BRĂȚIANU PÂNĂ ÎN ANUL 1914

MIHAI VASILIU

Atestați în mod cert în sec. XVI, Brătienii fac parte din categoria micii boierimi românești, foarte rar menționați în documente, și atunci numai ca martori în diverse pricini aflate în litigiu, pentru pământ sau întărirea unor posesiuni¹. Prin căsătorii, boierășii din Brăteni ajung și ei la o stare materială mai bună, urcând și în ierarhia locală². Tatăl, I.C. Brătianu, s-a născut la Pitești, la 28 iunie 1821, anul „sculării și căderii năprasnice a Domnului Tudor”, ca al cincilea copil al boierului de țară Constantin, numit și Dincă, și al soției sale Anastasia, zisă Sica, și născută Tigveanu³. Boierul Dincă Brătianu, suflet ales și nobil, și-a dat seama că e o rară fericire să ai o familie bună, de aceea s-a îngrijit, în chip cu totul deosebit, de creșterea copiilor săi⁴. După studii făcute în țară și la Paris, I.C. Brătianu se întoarce la București, unde, alături de fratele său Dumitru, cu frații Golești, cu C.A. Rosetti, se află în fruntea luptei pentru binele neamului. Participă la revoluția de la 1848, urmează exilul, revenirea și situarea la loc de frunte în lupta pentru Unire, participă la detronarea lui Cuza și aducerea prințului străin, toate momente ce i-au marcat personalitatea⁵. Când s-a întors în țară, în 1856, I.C. Brătianu s-a decis să-și stabilească căminul la țară, la Florica, și să se căsătorească⁶. După căsătoria săvârșită la Ostrov (Călimănești), noua familie s-a mutat la Pitești, la Anica Furduiescu, sora lui I.C. Brătianu, până ce casa de la Florica a fost terminată⁷. Viața politică tumultuoasă de la începutul domniei lui Carol I-a implicat în mod total și pe I.C. Brătianu. „E de neînsemnat că, deși liberal înfocat, Ion C. Brătianu nu ținea să fie în orice guvern liberal”⁸. Deschiderea crizei orientale și războiul ruso-turc (1877-1878) îl găsisse pe Brătianu gata de-a înfrunta evenimentele. Fruntașii grupărilor liberale, conștienți de importanța momentului, s-au pregătit cu grijă pentru confruntarea din aprilie 1875. Încă din ianuarie-februarie 1875, grupările liberale au început să se unifice și au înființat, sub conducerea lui M. Kogălniceanu, ziarul *Alegătorul liber*, care a declanșat o virulentă campanie împotriva conservatorilor. Din aceste întruniri s-a născut coaliția de la Mazar-Pașa, în care intrau liberalii radicali, moderații din jurul lui Kogălniceanu și Ion Ghica și „fracționiștii” lui N. Ionescu. La aceștia, s-a adăugat și M. Costache Epureanu, conservator moderat. Coaliția de la Mazar-Pașa constituie, în esență, actul de naștere al Partidului Național Liberal care reprezenta, în linii mari, interesele burgheziei⁹. Veniți la putere, liberalii

¹ DRH, B. Țara Românească, vol. II., București, 1972, p. 120-122.

² Anastasie Iordache, *Pe urmele lui Dumitru Brătianu*, București, 1984, p. 10.

³ O. Sumea, *Ion Constantin Brătianu*, Sibiu, 1922, p. 5.

⁴ *Ibidem*, p. 11.

⁵ Anastasie Iordache, *Ion I.C. Brătianu*, București, 1994, p. 14.

⁶ Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei Ion C. Brătianu*, București, 1993, p. 9.

⁷ *Ibidem*, p. 10.

⁸ O. Sumea, *op.cit.*, p. 44.

⁹ *Cum s-a înfăptuit România modernă*, Iași, 1993, p. 131.

erau mai decizi să folosească criza orientală pentru a încerca obținerea independenței. Angrenându-se într-un joc diplomatic, dinamic și receptiv, românii au reușit să refacă într-un ritm foarte rapid, decalajul care îi separa de statele înaintate ale Europei¹⁰, și numai atitudinea lipsită de perspectivă a politicii otomane, precum și situația creată de Marile Puteri, nu au permis atingerea obiectivelor vizate¹¹. Orientarea spre Rusia și încheierea Convenției cu aceasta, deși nu a întrunit aprobarea mării majorități a clasei politice, a deschis calea spre proclamarea independenței și apoi spre concretizarea acestui act, prin participarea armatei române la războiul ruso-turc. Tratatul de la Berlin, ca și acțiunea pentru recunoașterea independenței de către puterile europene a constituit o experiență dură și revelatoare. „Îndelunga bătălie diplomatică ce a urmat războiului din 1877-1878 s-a dovedit uneori mai complexă și mai dificilă decât războiul însuși, chiar recunoscând independența, marile puteri doreau să o limiteze în fapt și în continuare”¹². Deși, I.C. Brătianu și-a luat responsabilitatea actelor îndeplinite¹³, deziluziile au fost profunde după Congresul de la Berlin, determinându-l să orienteze politica externă a țării spre o alianță cu Puterile Centrale, în 1883. În noile condiții, valoarea strategică și politică a României, la confluența celor două grupări, a devenit de excepție¹⁴. Tocmai, de aceea, proclamarea României ca regat, la 14/26 martie 1881, urmărea să pună de acord titulatura nouă cu statutul de independență absolută a țării, și să întărească prestigiul regalității¹⁵. Tendințele tot mai autoritare pe care le manifesta, preocupările mai accentuate spre problemele externe, l-au izolat treptat și au atras numeroase critici și adversități¹⁶. Despărțirea de fratele său, Dumitru Brătianu, și de alți amici politici, moartea lui C.A. Rosetti, l-au interiorizat și mai mult, mai ales pe fondul încercării de a da în judecată guvernul liberal de către conservatori și a șicanelor organizate în primii ani 1888-1890. Obosit, dezgustat de adversari, cât și de amicii politici, bolnav, I.C. Brătianu se va retrage la Florica, în mijlocul familiei. La 4/16 mai 1991, după o scurtă, dar grea suferință, I.C. Brătianu se stinge în sânul familiei¹⁷. Trecând peste toate aprecierile care s-au făcut, și sunt foarte numeroase, rămâne însă viabilă afirmația lui M. Kogălniceanu: „Oamenii de astăzi, și mari, și mici, pot fi ingrați pentru Ion Brătianu, istoria însă nepărtinitoarea aceea, va păstra cu litere neșterse memoria aceluia care și-a pus numele în capul tuturor actelor mari naționale și politice ale Renașterii României”¹⁸.

Familia I.C. Brătianu a avut opt copii, din care cinci fete și trei băieți. Fiul cel mare al familiei a fost Ion I.C. Brătianu, născut la 20 august 1864 la Florica, și a fost botezat, ca și tatăl său, Ion¹⁹. O copilărie fericită, în casa de la Florica, i-a marcat primii ani din viață, legându-l sufletește de aceste locuri, care „strânge parcă simbolic laolaltă trăsăturile tipice

¹⁰ *Ibidem*, p. 224.

¹¹ Gh. Platon, *Istoria Modernă a României*, București, 1985, p. 234.

¹² *Cum s-a îndeplinit România modernă*, p. 244.

¹³ Sabina Cantacuzino, *op.cit.*, p. 111.

¹⁴ *Istoria Românilor, Compendiu*, 1996, p. 246.

¹⁵ Ioan Scurtu, *Monarhia în România 1866-1947*, București, 1991, p. 33.

¹⁶ Sabina Cantacuzino, *op.cit.*, vol. I, p. 170.

¹⁷ *Ibidem*, p. 186-187.

¹⁸ Ion C. Brătianu, *Viața și faptele sale, 1821-1891*, București, 1991, p. 61.

¹⁹ Sabina Cantacuzino, *op.cit.*, 1993, p. 16.

cele mai românești: dealul și viia, livada și lunca”²⁰. Atmosfera din familie, prin prezența mai multor copii este prielnică unei evoluții bazată pe camaraderie, solidaritate și libertate, dezvoltând inițiativele de orice fel, fantezia și creativitatea. Iată ce mărturisea Pia Brătianu într-o scrisoare din 19 ianuarie 1871 către soțul său, aflat la București: „Ionel astăzi ne-a dat o reprezentare teatrală, gratis. A jucat o piesă născocită de el, căreia nu știu ce nume să-i dau, dar a fost așa de proastă că era spirituală de prostie și am râs de ne-am prăpădit. I-am spus că este teatru comic, și-a izbutit”²¹. Primele cunoștințe și deprinderi sunt însușite cu ajutorul mamei, Pia Brătianu, iar începând din 1873, este adusă o institutoare din Elveția. Pentru învățământul primar, venea din Pitești un tânăr profesor Atanasie, adus de Ghiță Enescu²². În 1875, Ionel I.C. Brătianu, intră în prima clasă de liceu, când se pune problema mutării familiei la București, atât pentru instruirea copiilor, cât și prin creșterea atribuțiilor lui I.C. Brătianu în contextul complicării situației internaționale²³. La București viața este cu totul diferită față de cea de la Florica, chiar dacă Pia Brătianu încearcă să păstreze cât de cât aceeași atmosferă de familie.

După ce a absolvit Liceul Sf. Sava, unde se remarcă la disciplinele „științifice”, susținând bacalaureatul în 1882, la sugestia tatălui său, se va orienta spre „inginerie”. „Între anii ‘80 și ‘90 a fost de altminteri o pornire generală către științele exacte și școlile de inginerie au cunoscut o căutare, pe care n-au mai întâmpinat-o de atunci”²⁴.

Ionel Brătianu a efectuat stagiul militar, timp de șase luni, în Regimentul 2 artilerie, depunând suma de 731,34 lei²⁵. Timpul era foarte bine organizat, astfel că militarul, după un program de instrucție pe care-l efectua dimineața, după-amiaza frecventa cursurile de la Școala de Poduri și Șosele din București. Aceste cursuri, bine coordonate de G. Duca, urmăreau să-l pregătească pentru Școala Politehnică din Paris.

În vara anului 1883, Ionel Brătianu părăsea țara, îndreptându-se spre Paris, aceasta fiind și prima despărțire de durată pentru un membru al familiei. „Bietul Ionel privea lucrul ca o nenorocire; îmi închipuiesc ce era în inima părinților după ce simțeam într-a mea”²⁶. Ion C. Brătianu decisese ca, în primul an, Ionel, să studieze la Liceul Sainte-Barbe din Paris pentru a se pregăti în vederea admiterii la Școala Politehnică. S-a păstrat o apreciere făcută de directorul de studii al Școlii pregătitoare Sainte-Barbe, datată, la 13 noiembrie 1883: „În pofida aparențelor de moliciune, el este atent, laborios, are inteligența promptă și precisă, dar îi trebuie încă câteva săptămâni pentru a se pune la curent, diferențele, atât de însemnate, între ceea ce el a învățat la București și ceea ce i se predă aici, l-au uimit puțin la început, dar de câțva timp s-a deprins să facă progrese rapide; eu am încredere în el”²⁷. Susținut mereu moral din partea familiei, tânărul de 20 de ani, Ionel Brătianu, reușește la examenul de admitere la Școala Politehnică, în vara anului 1884. Pentru anii petrecuți la Paris ni s-au păstrat un număr mare de scrisori ce fac parte din corespondența familiei Ion C. Brătianu și

²⁰ Ion Pillat, **Florica, viia și casa Brătenilor**, București, 1944, p. 3.

²¹ **Din corespondența familiei Ion C. Brătianu (1861-1883)**, vol. I. Ediția II, 1936, p. 142.

²² Sabina Cantacuzino, *op.cit.*, p. 53.

²³ *Ibidem* p. 82.

²⁴ C. Argetoianu, **Pentru cei de mâine**, vol. I, partea I. Până la 1889, București, 1991, p. 177.

²⁵ Anastasie Iordache, **Ion I.C. Brătianu**, p. 22.

²⁶ Sabina Cantacuzino, *op.cit.*, p. 122.

²⁷ Biblioteca Academiei Române (B.A.R.) Arhiva familiei Brătianu, mapa VI, act. I.

care mai târziu a și fost publicată, începând cu anul 1933²⁸. Din toate aceste scrisori se remarcă, voința și tenacitatea tânărului Brătianu de a face față cerințelor Școlii superioare franceze, ca și calitățile intelectuale de care dispunea acest student: „Și când voi isprăvi Școala de Poduri, ori cât de bun inginer aș fi, nu cred să mă las până nu voi căpăta o catedră de analiză, or unde ar fi. Iacă o profesiune de credință științifică în toată regula”²⁹. La toate acestea se adaugă deschiderea spre cultură pe care o manifestă studentul Brătianu, știind că orașul Paris era și capitala culturii europene³⁰. Acum apar pentru Ionel Brătianu și primele preocupări pentru politică, mai întâi ca observator al politicii franceze, apoi ca observator al politicii românești și, mai târziu, ca analist politic, când, într-o scrisoare către tatăl său, face o minunată comparație între viața politică franceză și între cea a guvernului la putere din țară³¹. Maturitatea gândirii sale, logica faptului definitoriu este exprimată, la o vârstă destul de tânără, într-o scrisoare datată 20 mai/1 iunie 1888 și în care analizează diferite ramuri ale ingineriei, în care ar voi să se specializeze pentru a fi folositor țării sale. „Știu bine că într-o țară ca a noastră, oricine lucrează în orice direcție e folositor, trebuie însă să găsec în care anume eu aș putea aduce servicii mai reale și proporțional mai considerabile”³². Toată această pregătire și educație s-a putut realiza prin climatul de exigență impus de familie, de supraveghere atentă, dar discretă, și prin intervenția promptă a părinților, în cazul în care principiile nu erau respectate. S-a păstrat, în acest sens, o scrisoare a tatălui, din 17/29 aprilie 1884, care îl muștră pe fiu pentru abaterea săvârșită: „Așadar nu dorul nostru și al țării te-au dus în București, ci ca să schimbi felul de petrecere; tot astfel și când ai plecat de aici, nu ca să-ți faci datoria, nu ca să răspunzi la sacrificiile ce le fac pentru voi, ci ca să-ți procuri un alt mod de petrecere”³³. Dimensiunea umană a acestei corespondențe apare nu numai în componenta afectivă prezentă în fiecare scrisoare, dar și în ipostaza că, o familie, ca aceea a Brătienilor, ce făcea parte din clasa politică, a trecut, în mai multe rânduri, prin greutăți financiare³⁴. În concluzie, Franța și „mediul științific parizian i-a dat puțința să-și dezvolte calitățile active și pe cele dobândite în sânul mării sale familii”³⁵.

Întors în țară, la îndemnul tatălui său, ocupă un post de inginer clasa a III-a în Corpul tehnic, în serviciul lui Anghel Saligny, un mare și strălucit inginer, care lucra, în acel timp, la căile ferate. Dincolo de echilibrarea bugetului familiei, Ionel Brătianu este încântat de începerea lucrărilor pe Dunăre³⁶ și de intenția de a construi linia de terasament Bacău-Piatra Neamț. Preocupările ingineresti sunt „contracarate” treptat de gospodăria de la Florica iar, începând din 1891, cu starea precară a sănătății lui Ion C. Brătianu. Anghel Saligny îi acorda un concediu nelimitat, dar boala tatălui nu mai poate fi oprită și finalul se produce rapid. Pe plan profesional trebuie să adăugăm interesul pentru producția agricolă a țării care, din 1890, trecea printr-o criză manifestată prin scăderea prețurilor la cereale. O îmbunătățire a acelor

²⁸ Din corespondența familiei Ion C. Brătianu (1861-1883), vol. I., București, 1933.

²⁹ Ibidem, 1884-1886, vol. II, București, 1934, p. 138.

³⁰ Ibidem, p. 34-35.

³¹ Ibidem, 1887-1888, vol. III, București, 1934, p. 342.

³² Ibidem, p. 374.

³³ Ibidem, p. 50-51.

³⁴ Ibidem, p. 197.

³⁵ Ion I.C. Brătianu (1864-1927). Album comemorativ. Viața și opera sa, București, p. 4.

³⁶ Din corespondența familiei Brătianu, vol. IV, p. 107-108.

condiții se impunea, pentru ca producătorul român să nu fie pus în inferioritate față de concurența străină. Ion I.C. Brătianu atacă această problemă, mai întâi printr-o conferință ținută în 1894, la Societatea Politehnică, iar, apoi, prin soluții practice pentru eradicarea cauzelor. A fost cel dintâi proiect de standardizare la noi³⁷. Pentru înlăturarea acestor neajunsuri, Ion I.C. Brătianu propunea transformarea întregului nostru comerț de cereale intern, după modelul american, încercând să-l pună în aplicare în 1897, când devine Ministru al Lucrărilor Publice. Proiectul, deși publicat, a trebuit să aștepte treizeci de ani pentru a afla realizare³⁸.

Problema intrării lui Ion I.C. Brătianu în viața politică a ridicat o serie de discuții, motivațiile, unele dintre ele, depășind de multe ori explicațiile logice. C. Argetoianu, care nu i-a fost totdeauna „prieten”, cu cinismul său provocator, consideră că intrarea în politică a lui Ionel Brătianu, ca și cariera rapidă pe care a făcut-o, s-a datorat moștenirii numelui de la tatăl său. „Brătianu a fost în politică feciorul de bani gata, fiul lui tat-său și moștenitorul legal al acestei mari forțe în Partidul Liberal, Brătienismul”³⁹. Trecând peste etichetările pe care le face în această analiză, Argetoianu intuiește mistica specială pe care și-o însușea, prin raționament, nu prin temperament, și care îl lega pe Ion de tatăl său, Ion C. Brătianu. În final, Argetoianu conchide că Brătienismul se dovedea a fi un mijloc de dominație politică în Partidul Liberal. Pentru a-l discredita definitiv, autorul mai sus menționat afurnă următoarele: „Fire leneșă, dar deschisă, inteligență vie și plin de farmec, pasionat de lucruri frumoase, de femei și de cărți rare, inginer submediocru, dar cărturar pornit să afle toate, mai ales în domeniul istoriei – Ionel nu era deloc convins, ca frații lui, că lumea se mărginește la cercul familiei Brătianu și la orizontul de la Florica”⁴⁰. Concluzia lui Argetoianu este că Ionel a moștenit acest loc politic prin nume și prin bani, iar împrejurările fiind favorabile⁴¹, l-au scos în fața istoriei.

P.P. Carp, deși recunoscuse meritele lui Ion C. Brătianu⁴², și acceptă succesiunea fiului în conformitate cu filosofia sa politică, îndrăzneala și virulența atacurilor liberale promovate după ce Ionel Brătianu preluase conducerea partidului, într-un mod nu prea onorabil, de la Dimitrie Sturza (cumnatul lui P.P. Carp – n.n.) îl determină să reacționeze în stilul său propriu. P.P. Carp îi va zvârli în față celebra apostrofă: „Omul politic trebuie să fie cinstit în viața publică, corect în viața privată”⁴³, cuvinte care urmăreau să-l compromită pe tânărul politician⁴⁴.

Pe o poziție similară, dar de o altă construcție, Alexandru Marghiloman i-a fost un adversar constant, care a păstrat relații de conveniență, chiar cu cei pe care îi disprețuia⁴⁵. Deși nu s-au agreat niciodată (Eliza Brătianu a fost soția lui Marghiloman – n.n.),

³⁷ N. Bănescu, *Ion I.C. Brătianu (1864-1927)*, Craiova, p. 8.

³⁸ *Ibidem*, p. 9-10.

³⁹ C. Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. II, partea a IV-a, 1913-1916, București, 1991, p. 49.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*, p. 50-51.

⁴² C. Gane, P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării, vol. I, București, 1936, p. 416.

⁴³ Sterie Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, Editura Gesa, 1991, p. 31.

⁴⁴ Duiliu Zamfirescu, *Portrete. 1914*, în *Magist*, Anul VII, nr. 10, octombrie, 1973, p. 37.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 38.

Marghiloman și Brătianu au fost într-o rivalitate ce nu a depășit regulile politetei. Marghiloman a susținut întotdeauna că Ionel a fost moștenitorul unui loc în politica românească. În 1917, trecând peste orgolii, Ion Brătianu și Alexandru Marghiloman s-au completat reciproc, ultimul sacrificându-și cariera pentru salvarea țării⁴⁶. Atacurile și contestațiile venite atât de la conservatori, cât și de la alți reprezentanți ai partidelor politice, își au motivația în faptul că, după 1909, vechiul șef al liberalilor, un moderat, apropiat în concepție cu unii dintre liderii conservatori, este înlăturat, locul său fiind luat de Ionel I.C. Brătianu, care „avea să le creeze multe dificultăți adversarilor săi politici”⁴⁷. Indiferent de aceste discuții și de altele care au apărut după război, și care i-au contestat calitățile, ideea generală a rămas că, „deși a venit la șefia partidului liberal mai mult în virtutea numelui moștenit, a știut nu numai să se mențină, dar încă a crescut, s-a mărit în ea, și a putut sta în fruntea treburilor noastre publice ca într-un jilt croit anume pe talia sa, și s-a găsit la șefia partidului liberal necontestat de nimeni, ca într-un loc ce în chip firesc i se cuvine și pe care nimeni altul nu l-ar fi putut râvni sau avea, cu drepturi mai mari cu merite chiar egale”⁴⁸.

Chiar în primul discurs politic, ținut în fața alegătorilor din Tg. Jiu, la 21 noiembrie/3 decembrie 1895, Ionel Brătianu le mărturisea: „propunându-mă ca reprezentant al d-voastră, pe mine care n-am alt merit decât numele pe care-l port, ați dorit să arătați că recunoștința d-voastră e mai durabilă decât viața, că ea nu se oprește cu serviciile aduse”⁴⁹. Până la primul război mondial, Brătianu a cunoscut o adevărată ascensiune în viața politică a țării „pentru el politica nu era nici o distracție, nici un prilej de onoruri, nici un mijloc de realizare a unor deșarte și personale ambiții. Pentru el, politica era muncă, răspundere, nedreptate, grijă, chinuitoare frământare”⁵⁰. Singurul mijloc prin care putea să-și realizeze obiectivele pe care le avea în vedere era legat de partidul liberal, partid pe care-l folosisese și tatăl său. După moartea lui Ion C. Brătianu, partidul a cunoscut un proces de erodare, fapt care a dus la formarea unor grupări politice, determinate de interese politicianiste, dar și de amestecul regelui Carol I⁵¹. După venirea lui D.A. Sturdza se reface treptat unitatea partidului, dar această unitate este aparentă, știindu-se că noul șef „era temut, dar nu iubit; tolerat am putea zice, dar nu recunoscut cu tot sufletul și până la fanatism de partizani”⁵². Mare proprietar, format la universitățile germane⁵³, D.A. Sturdza „n-a fost o minte sclipitoare, servită de o imaginație înflăcărată, creatoare”⁵⁴, el s-a realizat prin voință și muncă, fiind sprijinit și de rege⁵⁵. „Chiar dacă concepțiile sale politice erau fără avânt în viitor, bătrânești, conservatoare – și de fapt locul lui ar fi fost în fruntea partidului conservator – D. Sturdza izbutea cu ele, fiindcă le voia cu toată puterea, impunându-le cu încăpățănare, urmărind executarea lor cu o

⁴⁶ Dan A. Lăzărescu, **Alexandru Marghiloman în fața istoriei**, în *Magist*, anul. XXXI, nr. 2, februarie, 1997, p. 65.

⁴⁷ **Istoria parlamentului și a vieții parlamentare din România până în 1918**, București, 1983, p. 417.

⁴⁸ Șt. Antim, **Alte studii și portrete**, București, S.A., p. 45.

⁴⁹ *Voința națională*, XII, nr. 3293 din 26 noiembrie, 1995.

⁵⁰ I.Gh. Duca, **Portrete și amintiri**, București, 1990, p. 54.

⁵¹ Gh. Platon, **op.cit.** p.322.

⁵² Henri Stahl, **Schife parlamentare**, București, p. 57.

⁵³ Marin Nedelea, **Prim-Ministru României 1859-1918. Ideile politice**, București, 1994, p. 181.

⁵⁴ Henri Stahl, **op.cit.**, p. 58.

⁵⁵ Marin Nedelea, **op.cit.**, p. 185.

tenacitate neînfrântă”⁵⁶. Speculând nemulțumirile latente existente în partid, ciocnirile și luptele intestinale, orientarea de multe ori contradictorie, mai ales în politica externă, Ionel I.C. Brătianu, sprijinit de „Oculă” liberală⁵⁷, dar și de unele cercuri liberal-radicală ce doreau să dea vigoare activității partidului, a preluat conducerea guvernului și mai târziu, conducerea partidului în ziua de 11 ianuarie 1909⁵⁸. Demisia lui D.A. Sturdza era folosită de Brătianu care a pregătit îndelung acest moment, înlăturând obstacole numeroase, unele dificile pentru a-și atinge țelul final. La o astfel de întreprindere Ion I.C. Brătianu a participat activ, implicându-se în acțiunea, și ea dificilă, a reînnoirii rândurilor partidului și revigorării doctrinei care să mențină și să propulseze pe primul loc, forța politică făurită cu atâta stăruință de ilustrul său părinte⁵⁹. În această „competiție” a avut de înfruntat atât o serie de resentimente ale regelui, care nu vedea bine refacerea orientării radicale în partid; adversarii din gruparea drapelistă, și cu corifeii de mare prestigiu: Vasile Lascăr, Emil Costinescu, Constantin Stoicescu, Spiru Haret⁶⁰. Alegerea nu a fost o întâmplare și nu s-a datorat numai unor forțe oculte, factorul principal a fost Ion I.C. Brătianu care a întrunit înaltele calități menite a-l propulsa pe scena vieții politice românești. La 45 de ani, Ionel I.C. Brătianu devenea liderul principalului partid politic, surprinzând în discursul său inaugural: „în toată activitatea noastră, ca și în trecut să nu uităm că, fie în afară, fie înăuntru, opera noastră este o operă de progres, de ordine și de pace, și că progresul, pentru ca să fie sigur, trebuie să fie făcut cu aceea perseverență proprie organismelor sănătoase, iar nu cu zvâcniri și frământări”⁶¹.

Perioada cuprinsă între 1895-1914 este o etapă în care Ionel Brătianu a acționat pe mai multe planuri în calitate de deputat, ministru și președinte de consiliu, în calitate de membru al P.N.L.-ului și apoi de conducător al partidului. Este perioada când și-a făcut „ucenicia politică” în preajma unor personalități de excepție din panteonul politic românesc: P.P. Carp, Titu Maiorescu, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Mihail Pherekyde, P.S. Aurelian, D.A. Sturdza, Spiru Haret, și când a cunoscut în mare realitățile românești așa cum apăreau ele la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Totodată, pentru Ionel Brătianu a fost perioada când s-au concretizat o serie de direcții de acțiune ce vor sta în vederea impulsivării dezvoltării țării. Punctul de plecare l-a constituit partidul, cel care în concepția lui Brătianu trebuia să fie, în același timp, scop și mijloc. „Un partid politic este necesar pentru a da vieții politice aceea continuitate, în raport cu viața statului care dăinuiește veacuri, și pe care viața omului, care nu dăinuiește decât ani, este incapabilă să dea, condițiunea lor esențială este ca partidul politic să fie născut din aceste interese mari pe care el are menirea de a le apăra și de a le servi”⁶².

Condiționarea istorică fiind obligatorie, aprecierea lui Brătianu se leagă acum de determinismul social, enunțat în structurile ideative, prin norme și principii. „Un partid

⁵⁶ Henri Stahl, *op.cit.*, p. 59.

⁵⁷ Anastasie Iordache, *Ion I.C. Brătianu*, p. 118.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 117, p. 59.

⁵⁹ Vezi: *Ibidem*, p. 118; Mircea Iosa, Traian Lungu, *Viața politică în România, 1899-1910*, București, 1977, p. 217-218; Ioan Scurtu, *Ion I.C. Brătianu*, București, 1992, p. 20-21.

⁶⁰ *Discursurile lui Ion I.C. Brătianu*, (publicate de George Fotino), vol. II, București, 1933, p. 670-673.

⁶¹ *Ibidem*, p. 666.

⁶² *Ibidem*, p. 666-667.

politic trebuie să fie constituit astfel încât, încrederea celor care-l conduc să se rezeme nu pe o ipertrofie a personalităților sau pe poftele partizanilor lor, ci pe acel sprijin de înaltă esență morală pe care îl ai când simți că reprezinți sentimentele și convingerile celor mulți și celor buni; când simți că reprezinți interesele mari ale statului, când simți că reprezinți aspirațiunile legitime ale neamului”⁶³. În concepția lui Brătianu, partidul trebuie să fie un organism viu, nu în slujba unui om, ci în slujba statului. Dotat cu o doctrină corespunzătoare care să sintetizeze idealurile fundamentale, „cu această concepțiune a partidului, se acordă inteligenților o acțiune mare de îndeplinit și, totodată, un rol foarte înalt, căci ele sunt chemate, după ce-au colaborat mai întâi la făurirea ideilor partidului, să le întrupeze apoi în inimile și conștiințele maselor”⁶⁴. Cu un astfel de concept despre partid, instrumentat de a deveni elementul principal al acțiunii social-politice, Brătianu a urmărit cu atenție, în perioada la care ne referim, primenirea partidului, cu cadre tinere, pregătite, dornice de afirmare; reorganizarea partidului și înzestrarea acestuia cu un program care să corespundă imperativelor timpului. Primenirea partidului a fost o acțiune dirijată de către Brătianu, ce viza întărirea aripii tinere în detrimentul aripei „bătrâne”, conservatoare, ea urmărind și eliminarea vechii conduceri a lui D.A. Sturdza.

Cea mai importantă achiziție se referă la atragerea unor fruntași din conducerea P.S.D.M.R., a căror orientare general-democratică putea fi realizată în condițiile unei societăți moderne, industriale, organizate pe principiile liberalismului-democratic. Discuțiile purtate, încă din 1895, dar cu precădere din 1898, dintre aripa „tânără” a P.N.L. și acești lideri ai mișcării socialiste⁶⁵, abordau o problemă variată, legată de evoluția societății românești, de particularitățile structurilor sociale, de lupta de clasă și de rolul intelectualilor în această evoluție. Finalizarea acțiunii a avut loc, la 9 februarie 1900, când o parte din intelectualii partidului au trecut oficial în P.N.L., întărind aripa radicală a partidului. Dintre aceștia menționăm: Ion Nădejde, Vasile Gh. Morțun, Alex Radovici, George Diamandi și I.C. Atanasiu, care au primit demnități importante în partid și în guvern⁶⁶.

Liderii socialiști din prima mișcare erau intelectuali de prestigiu, erudiți și culti, cu o elevată pregătire teoretică și de care avea nevoie P.N.L. pentru a-și îmbogăți cadrele⁶⁷. Cea mai importantă acțiune este, totuși, convingerea lui C. Stere, și atragerea acestuia în partidul liberal. C. Stere nu făcea parte din P.S.D.M.R., dar era într-o strânsă colaborare cu aproape toate personalitățile din mișcarea socialistă, aflându-se și în cercul intim al unor fruntași politici liberali, care se încadrau în curentul de stânga. Personalitate deosebit de interesantă, multilaterală și complexă, tenace și puternică, C. Stere s-a afirmat rapid ca doctrinar, om de știință, profesor universitar, fondator și director de revistă și cu reale disponibilități morale⁶⁸. Un astfel de om, cu o valoare ce depășea, cu mult, „personalitățile” care alcătuiau clasa politică, C. Stere a fost pentru Ionel Brătianu o adevărată revelație⁶⁹,

⁶³ *Ibidem*, p. 4.

⁶⁴ M. Teodorian-Carada, *Efemeridele. Însemnări și amintiri*, Roman, 1937, p. 273.

⁶⁵ Mircea Iosa, Traian Lungu, *op.cit.*, p. 45.

⁶⁶ Ioan Căpreanu, *Eseul unei restituiri, C. Stere*, Iași, 1988, p. 76.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 75.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 8.

⁶⁹ L. Kalustian, *Simple note*, Vol. II, București, 1982, p. 36.

sentiment pe care l-a împărtășit și partenerul său⁷⁰. Această atracție aproape mistică îi dă dreptate lui C. Rădulescu-Motru, care afirma că „Fiecare înfăptuire a destinului este ca o lumină de fulger aruncată în adâncul substanțial omenesc”⁷¹. Intrarea socialiștilor în partidul liberal era un câștig în privința întăririi aripii de stânga sau restructurării partidului, în sensul că elementul radical, puternic susținut de noii veniți, este în continuă ofensivă, impunând treptat, un punct de vedere, ce amintea de radicalismul partidului din timpul lui Ion C. Brătianu. Cel mai important aspect este pe plan doctrinar, ideile socialiste radicalizând, e drept treptat, doctrina și mai apoi programul partidului. „În C. Stere, Partidul Liberal, prin șeful său (Ionel Brătianu – n.n.), și-a găsit îndrumătorul, documentat și hotărât, pentru înprospătarea programului”⁷².

Răscoala din 1907, prin dramatismul ei, a provocat o impresie puternică asupra tuturor partidelor politice, cei mai mulți privind evenimentul ca o tragedie națională. În fața unei realități, greu de contestat, în care „Flacăra răscoalelor țărănești luminase crud nedreptatea seculară care se făcea satelor și învederase nevoia de a găsi o soluție imediată problemei strigente, care nu mai admitea zăbavă”⁷³, clasa politică românească încerca să găsească o soluție, o rezolvare, care să păstreze, în continuare aceiași „echilibru social”.

Cunoscător al evenimentelor, ca ministru de interne, Ion I.C. Brătianu declara, la 6 mai 1907, că problema țărănească este mai gravă decât ar părea, iar măsurile luate, sub imperiul evenimentelor, nu ar putea rezolva fondul problemei. „Statul are dreptul să intervie peste tot unde sunt interese mari, intim legate de interesele statului. Nu poate să fie minte clară care să nu înțeleagă că în relațiile actuale între proprietari și între țărani, există un mare, un foarte mare interes de stat”⁷⁴. Deși în programul de reforme preconizat găsim mult interes pentru soluționarea problemei agrare, moștenirea „era prea grea pentru ca problema să primească o rezolvare în acord cu nevoile țării și cu logica timpului”⁷⁵. De la tribuna Parlamentului Ion I.C. Brătianu și-a precizat poziția sa, a partidului liberal, declarând ca proprietar că „tocmai fiindcă avem grija proprietății mari am crezut că trebuie să împiedicăm ca la vreun moment al evoluțiunii noastre sociale și politice această proprietate să-și piardă prima și esențiala facultate a unei instituțiuni sociale, adică aceea de a se adapta nevoilor societății în care există”⁷⁶. Deși implicat direct în evenimentele din 1907, susținând o legislație ce urmărea o ameliorare a situației țărănimii, prestigiul și autoritatea au crescut și mai mult. Ca ministru de interne avea un control direct asupra administrației de stat și organizațiilor locale ale partidului, reușind în urma alegerilor să-și impună adepții săi în fruntea posturilor cheie. Aceasta a permis ca, începând cu vara anului 1908, să se organizeze o campanie susținută pentru modificarea sistemului electoral prin introducerea colegiului unic⁷⁷. Opoziția a venit atât din partea conservatorilor, dar și din partea cercurilor conservatoare din partidul liberal în frunte cu D.A. Sturdza. Înlăturarea lui D.A. Sturdza din

⁷⁰ C. Stere, *În preajma revoluției*, vol. VI, București, p. 386-390.

⁷¹ C. Rădulescu-Motru, *Timp și destin*, București, 1997, p. 24.

⁷² C. Argetoianu, *op.cit.*, Vol. II, București, 1991, p. 51.

⁷³ N. Iorga, *Supt trei regi*, București, 1932, p. 111.

⁷⁴ *Voința națională*, XXIV, nr. 6586 din 8 mai 1907.

⁷⁵ *Istoria Românilor*, București, 1996, p. 238.

⁷⁶ *DAD*, nr. 10, ședința din 26 noiembrie 1907, p. 62.

⁷⁷ *Adevărul*, XXI, nr. 6814 din 20 august 1909.

fruntea guvernului și apoi a partidului, în condițiile cunoscute, l-a făcut pe I.C. Brătianu lider de necontestat, prin moțiunea adoptată de Congresul P.N.L. din 11 ianuarie 1909. „Membrii P.N.L. adunați în București în sala Eforie, în ziua de 11 ianuarie 1909, reprezentând întreaga organizație a partidului din țară, declară și recunoaște pe dl. Ion I.C. Brătianu președinte al Comitetului Executiv și conducător al P.N.L.”⁷⁸. Cu abilitatea recunoscută, Ion I.C. Brătianu declara într-un interviu acordat la 3 august 1909 că „Nu vreau decât să fiu urmașul lui D.A. Sturdza, care a fost la rândul său urmașul tatălui meu care a întemeiat partidul liberal din România”⁷⁹. Prin aceasta încerca să-i atragă pe adepții lui D. Sturdza, realizând, ceea ce și-a dorit întotdeauna, unitatea partidului. Victoria aripei tinere, radicale, în partidul liberal, acuitatea problemei agrare, ca și succesele diplomatice obținute de conservatori prin guvernul Titu Maiorescu și nu în ultimă instanță, realitățile bulgare l-au determinat pe Ion I.C. Brătianu să elaboreze o scrisoare-program, înaintată regelui Carol I, în august 1913⁸⁰, prin care cerea trecerea la îndeplinirea reformelor. Scrisoarea a avut un efect puternic asupra opiniei publice, dar în special asupra clasei politice. Cu răutatea caracteristică, C. Argetoianu nota: „Căci, pe lângă toate absurditățile politicii românești, am trăit să vedem și pe aceasta: pe Take Ionescu, cu convingerile lui radicale de stânga și regele demagogilor, în fruntea Partidului Conservator, iar pe Ionel Brătianu, om de dreapta, pasionat crescător și latifundiar prin vocație, în capul Partidului Liberal – care pe acea vreme a jucat rolul partidelor socialiste din alte țări! Și cu sufragiul universal, Ionel Brătianu a luat-o binișor și în etape: n-a îndrăznit să vorbească nici în scrisoarea sa din 7 septembrie 1913, nici în moțiunea Congresului din 20 octombrie decât despre «colegiul unic» al tuturor știutorilor de carte”⁸¹. În perioada până la Congres, Ion I.C. Brătianu a dus o activitate energetică și permanentă de a convinge membrii partidului liberal de necesitatea reformelor⁸². Congresul P.N.L. s-a desfășurat la 20 octombrie 1913, în sala „Leidertafel” din București, cel mai puternic partid al țării pronunțându-se pentru îndeplinirea colegiului unic al știutorilor de carte și exproprierea moșiilor de peste 1000 ha, pentru împrăștierea țăranilor. Într-o cuvântare rostită la Congres, Ion I.C. Brătianu, după ce arată condițiile care permit realizarea celor două reforme, șeful partidului liberal susținea că „numai făcând operă de armonie socială se poate să se facă operă de întărire națională”⁸³. După votarea Moțiunii de către Congres, reacția adversarilor politici a fost de o îndârjire, care mergea până la amenințarea că aceste reforme ar arunca „sămânța de ură între diferitele clase sociale ale acestei țări”⁸⁴. Pretutindeni, însă, Ion I.C. Brătianu trezește, prin vorbirea sa înflăcărată, entuziasmul populației pentru reforme; pretutindeni proclamă energic hotărârea sa neînduplecată de a face cât mai repede din aceste mari deziderate ale vieții noastre publice o realitate⁸⁵. Astfel la întrunirea de la Craiova din 24 noiembrie 1913 Ion I.C. Brătianu declara: „Nu se poate ca un român care simte menirea acestui stat să nu considere astăzi cu o solitudine și cu o dragoste deosebită soarta tuturor

⁷⁸ *Viitorul*, III, nr. 421 din 13 ianuarie 1909.

⁷⁹ **Discursurile lui Ion I.C. Brătianu**, vol. III, București, 1939, p. 155.

⁸⁰ *Viitorul*, VI, nr. 2005 din 8 septembrie 1913.

⁸¹ C. Argetoianu, *op.cit.*, vol. II, p. 55.

⁸² Ioan Scurtu, *Ion I.C. Brătianu*, p. 26.

⁸³ *Voința națională*, XXVIII, nr. 8245 din 27 octombrie 1913.

⁸⁴ *DAD*, nr. 10, ședința din 24 decembrie 1913, p. 104-111.

⁸⁵ N. Bănescu, *op.cit.*, p. 121.

muncitorilor, fie ei lucrători, fie ei meseriași, fie mai ales țărănimea cea mare și numeroasă la sate. Din aceste sentimente, din aceste preocupări, au izvorât reformele înscrise astăzi în programul partidului, în programul viitorului guvern liberal”⁸⁶. Era ferm convins șeful partidului liberal că, trecând peste toate obstacolele, reformele vor putea fi realizate, cu sacrificiile ce se impuneau pentru toate clasele și păturile sociale.

În perioada cât a fost ministru, Ion I.C. Brătianu s-a preocupat și de aspecte concrete ale politicii, prin inițierea a patru proiecte de legi, prezentate Parlamentului: „1. Unul relativ la modificarea legii Căilor ferate de interes privat și local; 2. altul asupra regimului apelor; 3. al treilea, privitor la creditul de 17 milioane lei, pentru cumpărarea de material rulant de drum de fier și vapoare, și pentru racordarea portului Constanța cu noua linie Cemavodă-Constanța; 4. al patrulea, în sfârșit, privitor la serviciul maritim”⁸⁷. Activitatea sa, din primul guvern, s-a desfășurat și sub imperiul unei afaceri – afacerea Hallier, care a generat pasionate dezbateri în parlamentul țării⁸⁸. Venirea unui nou guvern liberal la putere, la 14 februarie 1901, găsește România într-o puternică criză economică și financiară. „Statul era în pericol de a nu mai putea face față îndatoririlor sale; serviciile publice erau amenințate a nu mai putea funcționa; cuponul datoriei publice nu se știa dacă se va mai putea plăti. În timpul acesta, țărani mureau de foame, vitele lor pieriseră cu miile, toate rezervele țării erau sleite. Pe deasupra tuturor, mai era un împrumut de 175 milioane, făcut în decembrie 1899, cu o dobândă mare, care trebuia plătit întreg până în 1904, pe când creditul țării era așa de scăzut, încât îi era imposibil să găsească unde să se mai împrumute cu o sumă cât de mică și cu dobânzi oricât de mari”⁸⁹. Aplicând o politică austeră, de economii, de impunere a noi impozite s-a ajuns treptat la echilibrarea bugetului și a redresării financiare. În noul guvern D.A. Sturdza, Ion I.C. Brătianu a primit Ministerul Lucrărilor Publice, deși opțiunea lui ar fi fost spre alt domeniu. Astfel, într-o scrisoare datată la 4/17 noiembrie 1901, către D.A. Sturdza, Ion I.C. Brătianu nota: „Atmosfera creată îmi face imposibilă conducerea departamentului, care, pentru a fi sănătoasă și rodnică, are nevoie de vederi clare și hotărâte. Să merg în sensul părerilor mele nu pot și nu e bine, căci cei mai mulți ai noștri le sunt ostili și alte chestiuni mai grave impun depășirea frecărilor de acest fel. Iar, pe de altă parte, sper ca amicitia duminicăle nu-mi va pune să îndeplinesc eu programele altora care nu se acordă cu propriile mele opinii. Prezența mea în minister nu poate fi decât sterilă”⁹⁰. La începutul anului 1902, Ion I.C. Brătianu primește interimatul Ministerului de Externe, în iulie același an devenind titularul postului. Mai mult ca sigur că schimbarea de atitudine a lui D.A. Sturdza era determinată și de presiunile exercitate de „Oculă liberală”. Cât timp a fost la Ministerul de Externe a avut posibilitatea să cunoască dinamica relațiilor internaționale, să-și lărgască sfera de activitate și să-și creeze o serie de relații în lumea diplomatică. Interesul și demnitatea națională sunt cele două componente care apar de la începutul activității lui Brătianu, în acțiunile diplomatice, afișate fără nici o reținere și fără teamă. „Suntem, desigur, recunoscători și trebuie să avem sprijinul Puterilor care

⁸⁶ Discursurile lui Ion I.C. Brătianu, vol. IV, București, 1940, p. 68-72.

⁸⁷ N. Bănescu, *op.cit.*, p. 18.

⁸⁸ DAD, nr. 57 din 7 mai 1899.

⁸⁹ Spiru C. Haret, *Pagini de istorie*, București, 1906, p. 5.

⁹⁰ Apud Mircea Iosa și Traian Lungu, *op.cit.*, p. 81.

solidarizează cauza lor cu a noastră în chestiunea aceasta (Dunăni – n.n.); suntem însă cei mai direcți interesați și inițiativa ne aparține nouă”⁹¹.

Guvernul liberal instituit la 12 martie 1907 a trebuit să facă față derulării răscoalei țărănești, o problemă socială cu ample consecințe pentru istoria națională. Răscoala țăranilor din 1907 a încheiat un alt ciclu în evoluția problemei agrare, a impus o altă rezolvare, care să răspundă cerințelor superioare impuse de dezvoltarea societății. Până în mai 1908, în trei luni și jumătate lucrate efectiv, Parlamentul a adoptat 122 de legi⁹², legi promulgate pe fondul unor continue frământări sociale, politice și ideologice la care participa societatea în întregul ei. Deși declarase cu mulți ani în urmă că „Prima solicitare o merită țăranul, el care mai mult suferă de răul actual și de ale cărui puteri mai mult depinde viitorul național”⁹³, Ion I.C. Brătianu, alături de ceilalți membri ai guvernului sunt vinovați de organizarea și conducerea represiunii împotriva răsculaților⁹⁴. Indiferent de numărul de morți⁹⁵, acțiunile de reprimare ale armatei au fost completate de cele săvârșite de înșiși moșierii sau arendașii reveniți la conacele lor, după liniștirea spiritelor⁹⁶. Represiunea a fost urmată de arestări în rândul țăranilor răsculați, astfel că în Raportul Ministerului de Interne care însoțea decretul de amnistie menționa că au fost dați în judecată 7807 participanți la răscoală⁹⁷. Mai târziu, meditănd asupra cauzelor și remedierii situației existente, dar și asupra faptului că răscoala dădea o tentă închisă, de vinovăție, P.N.L., Ion I.C. Brătianu, într-un discurs ținut la Craiova, din 13 mai 1907, declara: „Nu admitem funcțiune de călău, ci misiune de doctor, spre a face posibilă libera dezvoltare a tuturor factorilor necesari statului. Această operă n-o puteau face conservatorii, mai ales când se găseau ruși în trei frânturi pe cari nici căldura focului nenorocirilor prin cari au trecut n-a putut a le contopi”⁹⁸.

Cele două guverne conduse de Ion I.C. Brătianu s-au remarcat printr-o serie de proiecte de legi cu implicații asupra vieții social-economice și culturale pentru statul nostru: proiectul privind convenția comercială cu Austro-Ungaria, care e votat la 12 decembrie 1909 și proiectul de lege pentru reglementarea dreptului de asociere a funcționarilor, meseriașilor, muncitorilor statului, județelor, comunelor și stabilimentelor publice, actul fiind votat la 16 decembrie 1909. Tot acum, Spiru Haret își desăvârșește opera sa de renovare a sistemului de învățământ prin promulgarea Legii pentru școalele de copii mici⁹⁹. În centrul atenției a stat întărirea și consolidarea poziției în partid, prin victoria aripei „tinere” în detrimentul aripei conservatoare, Brătianu fiind convins că de menținerea unității și disciplinei partidului depindea soarta guvernelor viitoare¹⁰⁰. Complicarea situației internaționale, escaladarea cursei înarmărilor între cele două sisteme politico-militare au atras atenția lui Ion I.C.

⁹¹ *Discursurile lui Ion I.C. Brătianu*, Vol. I, București, 1933, p. 187.

⁹² Ion Mamina, Ion Bulei, *Guverne și guvernanți (1866-1916)*, București, 1994, p. 125.

⁹³ *Discursurile lui Ion I.C. Brătianu*, vol. II, p. 326.

⁹⁴ Gh. Platon, *op.cit.*, p. 328.

⁹⁵ Vezi: *Ibidem*, p. 389; *Istoria României. Compendiu*, București, 1971, p. 321; Ioșif Constantin Drăgan, *Istoria Românilor*, București, 1993, p. 167; Ioan Scurtu, *Monarhia în România (1866-1947)*, p. 44.

⁹⁶ Mircea Iosa, Traian Lungu, *op.cit.*, p. 169-170.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 171.

⁹⁸ *Discursurile lui Ion I.C. Brătianu*, vol. II, p. 445.

⁹⁹ Ion Mamina, Ion Bulei, *op.cit.*, p. 130.

¹⁰⁰ Anastasie Iordache, *Ion I.C. Brătianu*, p. 136.

Brătianu. Suplețea și flerul nou pe care-l aducea Ion I.C. Brătianu în politica externă, nuanțarea vădit diferită orientării tradiționale procentrale, surprind cabinetele diplomatice de la Berlin, Viena și Budapesta. „Din afirmațiile domnului Brătianu am avut impresia că dușul rece de la Viena a avut un efect cam prea tare, sporind încă o dată, inutil, neîncrederea permanent vie a românilor față de Austro-Ungaria, dar că, pe de altă parte, a avut efectul bun că cel puțin domnul Brătianu a diminuat destul de mult dorințele și cererile sale inițiale”¹⁰¹. În privința apropierei de Rusia, Ion I.C. Brătianu aprecia că România va face orice pas diplomatic, inclusiv o apropiere de această putere, dacă acțiunea contribuie la consolidarea păcii generale, la îmbunătățirea climatului general. În decembrie 1910, deși cabinetul liberal nu era „uzat” sau „descompus”, Ionel I.C. Brătianu, convocând majoritatea liberală din Parlament, le-a declarat: „Atunci când Partidul Liberal a decis să se retragă de la guvern, a făcut-o pentru că nu vedea lipsuri în rândurile acelor care intrase în foc. După ce ne-am consfăuit, am socotit, ca o chestiune de înaltă politică condițiunea ca retragerea noastră să se facă în așa chip încât înșiși adversarii partidului nostru să asiste la această retragere nu numai cu un simțământ de respect, dar cu frică. Guvernul îl pot lua alții, dar puterea ne rămâne nouă”¹⁰². Până la 4 ianuarie 1914, când se va forma un nou guvern liberal, Ion I.C. Brătianu a avut în vedere, în primul rând, întărirea partidului pe care-l conducea, știind că unitatea și disciplina acestuia erau de acută necesitate pentru îndeplinirea marilor aspirații¹⁰³. Cu un partid puternic, cu o nouă orientare și în special cu un nou program în care figurau ca elemente fundamentale reforma electorală și cea agrară, Ion I.C. Brătianu încearcă să convingă clasa politică, monarhia, de necesitatea acestor reforme. „Noi vedem în colegiul unic, un mijloc și un simbol. Noi, în colegiul unic, vedem mijlocul necesar pentru a stabili un contact, forțat chiar, între interesele tuturor claselor, între toate simțirile tuturor claselor, și vedem și un simbol, acela al unității tuturor în această țară”¹⁰⁴. Reforma agrară „este problema care domină gândirea lui Ion I.C. Brătianu și care își cere deslegarea, chiar în anul premergător războiului. Este ceasul prielnic pentru aceste reforme ce vor da țării temelul trainic, asigurându-i un desăvârșit echilibru social”¹⁰⁵. Deși întâmpinat cu multe critici și dezaprobări de către o parte din clasa politică, treptat ideea de reformă a fost îmbrățișată de opinia publică românească; cu nuanțele și amendamentele cuvenite, aceasta făcând presiuni asupra partidelor politice ce-și disputau interesele în cadrul parlamentului. Și pentru a preveni acuitatea problemei agrare, Ion I.C. Brătianu atrăgea atenția opozițiilor reformei că „dacă nu o vom face noi, ne vor sili alții s-o facem”¹⁰⁶. Democrat în convingeri, promotor „al liberalismului radical menit a revigora P.N.L. după o perioadă de moderatism imprimat de D.A. Sturdza, Ion I.C. Brătianu încearcă să recupereze întârzierea în efectuarea unor reforme”¹⁰⁷, pentru modernizarea statului român și pentru anularea discrepanțelor existente, în vederea realizării desăvârșirii unității naționale.

¹⁰¹ 1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe 1879-1916, vol. I, București, 1983, p. 311.

¹⁰² Discursurile lui Ion I.C. Brătianu, vol. III, p. 358.

¹⁰³ Anastasie Iordache, Ion I.C. Brătianu, p. 158.

¹⁰⁴ Discursurile lui Ion I.C. Brătianu, vol. IV, p. 301-304.

¹⁰⁵ Ibidem, p. IV.

¹⁰⁶ Constantin Bacalbașa, Bucureștii de altădată, vol. IV (1910-1914), București, 1933, p. 129.

¹⁰⁷ Anastasie Iordache, Ion I.C. Brătianu, p. 199.

Perioada de care ne-am ocupat, 1895-1914, având în centrul problemei personalitatea lui Ion I.C. Brătianu, ilustrează, în primul rând, o ascensiune rapidă a acestui tânăr (avea în 1895, 31 de ani), de la deputat, până la situația de ministru, șef de partid și apoi de guvern, în primul guvern format de el având vârsta de 44 de ani. Ascensiunea sa poate fi privită, la început, pornind de la moștenirea unui nume ilustru, care i-a deschis „multe uși”, sprijinul permanent primit din partea „Oculței liberale” și mai ales din partea lui Eugeniu Carada și, nu putem omite, calitățile pe care le avea acest tânăr, care i-au favorizat această ascensiune: disciplina muncii, spirit autocritic, judecată temeinică și atemporală, voință hotărâtă, consecvență, repulsia față de reclarnă și o putere de a atrage și convinge oamenii, prin cunoașterea acestora¹⁰⁸. „Omul magnetic care era Ionel Brătianu avea marele temperament al bărbatului de stat, cum nici un altul al vremii lui nu-l avea”¹⁰⁹. Participarea la viața politică, prezența sa în mijlocul unor oameni de o calitate aparte (P.P. Carp, Titu Maiorescu, Take Ionescu, Nicolae Iorga, Alexandru Marghiloman, Spiru Haret, Constantin Stere etc.) a stimulat formarea acestui caracter, deschiderea spre valorile autentice, ambiție și pasiunea pentru politică, ca teorie și practică. Contactul cu diplomația europeană a avut darul să-i întărească încrederea în sine, să-i modeleze conversația și să-i formeze sentimentul de demnitate națională. Apelul, mereu făcut, la tatăl său avea în vedere să demonstreze continuitatea acestei politici, întărind astfel mitul ce se crea, mitul față de Brătieni¹¹⁰, în care conotațiile istorice alternau cu un cult oficializat de comuniune între raționalitatea unui inginer (Ionel Brătianu – n.n.) și spiritul lui I.C. Brătianu, și totul la Florica. Treptat s-a cristalizat și un program teoretic, ideativ, care constituie de fapt și subiectul nostru central, sistemul său teoretic, manifestându-se din plin după 1914. Pe bună dreptate aprecia Anastasie Iordache, că „În retrospectiva evenimentelor istorice, rolul lui Ion I.C. Brătianu apare în deplinătatea coordonatelor sale majore, definitorii pentru un om politic și de stat”¹¹¹ aflat în pragul celei mai mari realizări pentru care militaseră toate generațiile de până la el: făurirea României Mari.

L'activité politique d'Ion I.C. Brătianu jusqu'à l'année 1914

- Résumé -

L'ouvrage s'est proposé à aborder quelques données biographiques par l'intermédiaire desquelles la personnalité d'Ion I.C. Brătianu a pu être analysée. Je me suis rapporté particulièrement aux années d'étude dans la capitale de la France, où il a en la possibilité de connaître la civilisation française, le milieu politique de ce pays et de faire la différence entre la France et la Roumanie. En même temps, dans ce sous chapitre, j'ai présenté les premières démarches politiques d'Ion I.C. Brătianu dans le Parti National Libéral. J'ai insisté particulièrement sur la manière dont il a été reçu par les gens politiques du siècle, l'idée obsessive que sa réussite serait due au no, qu'il avait, celui de Brătianu. De nombreux politiciens l'ont même accusé pour le fait que „l'ouverture politique” qu'il a eue, a été due au nom qu'il avait hérité et non, pas à ses qualités. J'ai souligné l'activité de „l'Occulte liberale”, qui a joué un rôle décisif pour la propulsion de Brătianu dans l'hierarchie du Parti.

¹⁰⁸ Constantin Bacalbașa, *op.cit.*, p. 169.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p.170.

¹¹⁰ Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, București, Humanitas, 1997, p. 248.

¹¹¹ Anastasie Iordache, *Ion I.C. Brătianu*, p. 199.